

Ekumeniczne nowości wydawnicze

Ekumenizm doktrynalny: schylek czy nowy początek?, red. Tadeusz Kałużny SCJ, Zdzisław J. Kijas OFMConv, Kraków: Wydaw. Naukowe UPJPII 2018, 240 s., ISBN 978-83-7438-699-9.

KIJAS, Zdzisław J. OFMConv, Wprowadzenie, s. 5–7; Wykaz skrótów, s. 9–10; HANC Wojciech, Rzymskokatolickie rozumienie dialogu doktrynalnego, s. 11–46; KUŻMA Andrzej, Prawosławne rozumienie dialogu doktrynalnego, s. 47–61; SOJKA Jerzy, Pojęcie i znaczenie ekumenizmu doktrynalnego. Perspektywa luterkańska, s. 63–89; GLAESER Zygfryd, Teologiczny dialog rzymskokatolicko-prawosławny: stan i perspektywy, s. 91–117; NIEMIEC Marian bp, Teologiczny dialog luterkańsko-rzymskokatolicki: stan i perspektywy, s. 119–143; PERZYŃSKI Andrzej, The theological dialogue between the Roman Catholic Church and classical Pentecostal Churches. Challenges and opportunities, s. 145–160; CHOROMAŃSKI Andrzej, The Church: Towards a Common Vision. Contribution of the Faith and Order Commission to the multilateral international dialogue on the Church, s. 161–192; SKŁADANOWSKI Marcin, Metody dialogów doktrynalnych: czas na zmianę?, s. 193–212; BUJAK Janusz, Dialog doktrynalny a życie Kościołów: kwestia recepcji osiągnięć dialogowych, s. 213–232; Noty o autorach, s. 233–235.

KOŚCIELNY Piotr, **Dzieje reformacji w Polsce**, Warszawa: „Pax” 2017, 373 [3] s., bibliogr, ISBN 978-83-211-1991-5.

Autor publikacji zaznacza we *Wstępie*, że ma ona formę popularnonaukową i także język, choć jednocześnie ma ambicje nie tylko popularyzatorskie. Jest ona bowiem wynikiem badawczego zainteresowania i przemyśleń nad problematyką reformacji w Polsce. Niektóre tezy zostały już wcześniej zaprezentowane w specjalistycznych artykułach bądź w uczelnianych wydawnictwach niskonakładowych. Autor nie kryje, że jego przemyślenia nierzadko idą „pod prąd ustaleniom

dwu, a może nawet obecnie trzech pokoleń peerelowskich historyków” (s. 5), którzy utrwalili – jego zdaniem – zbyt uproszczony, a nieraz i wypaczony obraz reformacji, w tym także jej przebiegu i towarzyszących jej okoliczności w Polsce. Czasami proponuje więc alternatywne ujęcia czy wnioski, jak choćby te, dotyczące przyczyn reformacji i źródeł tolerancji w Polsce, przenosząc punkt ciężkości z czynników społecznych, czy politycznych na duchowe lub religijne. Krytycznie trzeba zaznaczyć, że ze względu na brak szerzej rozbudowanego aparatu naukowego, wiele stwierdzeń autora nie zostało należycie udokumentowanych, a dobór faktów i zdarzeń uzależniony jest nieraz od chęci sprzyjania jakiemś pogładowi. Praca liczy łącznie jedenaście rozdziałów, przy czym pierwsze trzy podejmują problematykę szerszą niż zakreślona przez tytuł, odnosząc się do reformacji i jej tła w ówczesnym kontekście europejskim.

MAJ Dorota, **Konferencja Kościołów Europejskich wobec integracji europejskiej**, Lublin: Wydaw. Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej 2016, 281 s., bibliogr., indeks, ISBN 978-83-7784-860-9.

Monografia wpisuje się w nurt badań politologicznych, podejmujących problemy z zakresu relacji między religią a polityką oraz ruchów społecznych i politycznych. Uwaga autorki skoncentrowała się na Konferencji Kościołów Europejskich (CEC), czyli organizacji utworzonej w 1959 r. i zrzeszającej przedstawicieli Kościołów protestanckich, anglikańskich, starokatolickich i prawosławnych. Jej celem badawczym stała się „analiza stanowiska CEC wobec integracji europejskiej” (s. 13). Publikacja obejmuje pięć rozdziałów, wyodrębnionych na podstawie kryterium problemowego (I–III) i chronologicznego (IV–V). W pierwszym przypadku analizie poddano kolejno: teoretyczny i praktyczny aspekt powstania i funkcjonowania CEC, pojęcie integracji w ogólności i pojęcie integracji europejskiej oraz ideowe założenia formułowane przez CEC odnośnie do integracji europejskiej. W dwóch ostatnich rozdziałach ukazano stanowisko CEC w sprawie najważniejszych aspektów integracji europejskiej odpowiednio w latach 1964–1991 i 1992–2013. Ze względu na odmienne wyzwania pojawiające się w tych okresach, szczegółowym przedmiotem zainteresowania stały się m.in. następujące zagadnienia: zimna wojna, konflikt w Irlandii Północnej, konflikt cypryjski, porozumienie między RFN i PRL, a także polityka wyznaniowa Unii Europejskiej, w tym status prawny Kościołów i związków wyznaniowych w UE, CEC wobec aktów prawnych UE oraz akcesja nowych państw do UE. Książka zawiera także rysunki i tabele dotyczące zarówno struktury organizacyjnej CEC, jak i szczegółowych zagadnień lub danych statystycznych związanych z działalnością CEC, UE oraz relacjami między CEC i UE. Pełnią one

funkcję uzupełniającą do prowadzonej narracji, wnosząc jednocześnie istotny walor poznawczy.

SOKÓŁ Aneta M., **Polska książka ewangelicka po 1989 roku**, Katowice: „Głos Życia” 2016, 304 s., il., bibliogr., indeks, streszcz. ang., niem., ISBN 978-83-60438-37-4.

Publikacja podejmuje zagadnienie, która autorka określa mianem „kultury książki” w środowisku ewangelickim po 1989 r. Cezura czasowa jest oczywista ze względu na pojawienie się wówczas możliwości prowadzenia przez różne podmioty, w tym także Kościoły, różnorodnej działalności wydawniczej i kulturalnej. Monografia składa się z siedmiu rozdziałów. Pierwszy stanowi syntetyczną prezentację Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce, ze szczególnym akcentem położonym na różne formy jego aktywności po 1989 r. Rozdziały II–V odnoszą się do działalności wydawniczej Kościoła oraz podmiotów pozakościelnych. Autorka omawia kolejno wydawnictwa kościelne, parafialną działalność wydawniczą, działalność wydawniczą towarzystw ewangelickich oraz indywidualną aktywność wydawniczą. Rozdział VI zawiera analizę całego repertuaru wydawniczego proponowanego przez luterzańskich wydawców, rozróżniając prace o tematyce historycznej, rozmyślenia i rozważania, książki użytkowe, kazania, księgi pamiątkowo-jubileuszowe, literaturę piękną i faktu oraz inne, w których uwzględniono prace z zakresu teologii, przewodniki, słowniki, publicystkę i bibliografię. Ostatni rozdział podejmuje zagadnienie dystrybucji i reklamy wydawnictw ewangelickich, zwracając uwagę zarówno na tradycyjne ich formy, jak i nowe kanały: internetowe czy cyfrowe. W końcowej części książki zamieszczono cenną bibliografię polskiej książki ewangelickiej, tzn. wydawanej przez wydawnictwa czy stowarzyszenia związane z Kościołem Ewangelicko-Augsburskim w Polsce, jego parafie lub prywatne osoby, będące członkami tegoż Kościoła.

TASAK Włodzimierz, **Reformacja. Sukces czy porażka?**, Warszawa: „Vocatio” 2017, 405 [1] s., bibliogr., ISBN 978-83-7829-227-2.

Autor książki jest historykiem, teologiem i pastorem Kościoła Chrześcijan Baptystów. Niniejsza publikacja jest próbą dokonania oceny reformacji z perspektywy protestanckiej poprzez odpowiedź na następujące pytania: „Czy to zjawisko historyczne i religijne można uznać za sukces, czy za niepowodzenie? Czy musiało do niej dojść i czy musiała się rozegrać w taki sposób?” (s. 10). Orygi-

nalność zaproponowanego ujęcia polega na tym, że autor pragnął ukazać historię reformacji „od nieco innej strony, niż zwykle mamy z nią do czynienia” (s. 10). Nie skoncentrował się zatem na chronologii zdarzeń, ale na procesie dziejów. Strukturalnie książka została podzielona na trzy części. Pierwsza odnosi się do przebiegu i zdarzeń związanych z reformacją w Europie. W drugiej części przeanalizowano skutki reformacji europejskiej, natomiast trzecia podejmuje kwestie związane z przebiegiem reformacji w Polsce. Że nie jest to zwykła rekonstrukcja wydarzeń, świadczą choćby nagłówki poszczególnych punktów. Przykładowo: *Czy Polska mogła stać się krajem protestanckim? Kto zyskał, kto stracił? Co reformacja dała Polsce?* Epilog zaś nosi tytuł: *Alternatywna wizja poreformacyjnej Europy*. Książka zawiera wprawdzie spis bibliografii, w tekście autor nie czyni jednak szczegółowych odniesień do innych publikacji. Nie jest to więc książka ściśle naukowa, lecz raczej popularna. Formułowane oceny mają zdecydowanie subiektywny charakter i wynikają z takiej też interpretacji historii.

UGLORZ Manfred, **Jezus Chrystus i Kościół Boży w refleksji teologicznej apostoła Pawła**, Dziegielów: „Warto” 2016, 258 s., ISBN 978-83-63562-75-5.

Monografia stanowi drugą część teologicznej refleksji autora dotyczącej teologii św. Pawła. Jak zauważa sam autor, „teologia apostoła Pawła jest przede wszystkim świadectwem o zbawczym dziele Boga w Jezusie Chrystusie, a więc ma wymiar chrystologiczny i soteriologiczny” (s. 13). Tytuł książki odzwierciedla działanie Boga wobec człowieka: powołanie przez Jezusa Chrystusa i wciele nie do Kościoła jako społeczności Ludu Bożego. Taka też jest treściowa struktura monografii, choć formalnie wyznaczono trzy rozdziały: dwa pierwsze traktują odpowiednio o Jezusie Chrystusie jako jednym Panu oraz o krzyżu Jezusa Chrystusa, natomiast trzeci rozdział dotyczy Kościoła Bożego. W chrystologicznej części zaprezentowano najpierw ogólną charakterystykę chrystologii św. Pawła, by następnie przejść do analizy najważniejszych biblijnych wypowiedzi chrystologicznych oraz tytułów chrystologicznych. W kontekście krzyża Jezusa Chrystusa poruszono kwestię rozumienia śmierci krzyżowej w tamtych czasach, modeli interpretacyjnych krzyża Jezusa Chrystusa w pierwotnym chrześcijaństwie oraz u św. Pawła, zbawczego znaczenia śmierci Jezusa, a także zbawczego uniwersalizmu. W eklezjologicznej części autor dokonał analizy biblijnych wypowiedzi odnoszących się do społeczności wybranych i powołanych oraz obrazów Kościoła, kontekstu pneumatologicznego i związku z Izraelem. Zaprezentował tu również szczegółowe problemy eklezjalne, zwłaszcza o charakterze strukturalnym, z którymi konfrontował się i do których odnosił się św. Paweł. Od strony formalnej należy zwrócić uwagę na to, że każdy z rozdziałów poprzedzony został wyborem

bibliografii, tematycznie związanej z poruszaną problematyką i zachęcający do dalszych, pogłębionych studiów chrystologii i eklezjologii apostoła Pawła.

WITTE John, **Reformacja praw. Prawo, religia i prawa człowieka w kalwinizmie u progu nowoczesności**, tłum. Maciej Dybowski, Warszawa: Wydaw. Naukowe PWN 2017, 442 [2] s., bibliogr., indeksy, ISBN 978-83-01-19152-8.

Tyt. oryg.: *The Reformation of Rights. Law, Religion and Human Rights in Early Modern Calvinism*.

Autor jest światowej sławy ekspertem w zakresie historii prawa, prawa małżeńskiego i wolności religijnej. Niniejsza monografia poświęcona jest historii kalwinizmu w kontekście kształtowania się w jego ramach teologicznej i prawniczej refleksji na temat praw człowieka i stopniowego włączania ich w instytucjonalne i konstytucyjne struktury nowożytnej Europy i Ameryki. Książka składa się z pięciu rozdziałów. Pierwszy omawia działalność Jana Kalwina w Genewie w perspektywie tworzenia przez niego podwalin konstrukcji praw. Drugi odnosi się do zagadnienia obowiązków sumienia i korzystania z wolności chrześcijańskiej oraz kształtowania się kalwińskiej teorii praw i oporu, zwłaszcza z udziałem T. de Bèze'a. Rozdział trzeci przedstawia rozwój idei przymierza politycznego i praw podstawowych w kalwińskich środowiskach Niderlandów, Szkocji, Anglii i w Ameryce, przybliżając także dzieło J. Alhusiusa. Czwarty rozdział wyjaśnia znaczenie pojęcia „reformowanie reformacji” praw, którego twórcą był J. Milton, omawiając przy tym jego koncepcję praw i swobód religijnych, obywatelskich i domowych. Rozdział piąty analizuje proces rozprzestrzeniania się niektórych idei angielskiej reformacji w dziedzinie prawa, religii i praw jednostki w koloniach amerykańskich, zwłaszcza w Massachusetts i Nowej Anglii w latach 1620–1780. W swoich analizach autor skoncentrował się – jak wyjaśnia – na dorobku wybranych myślicieli kalwińskich, „którzy w obliczu nowych wyzwań z pełną świadomością przypominali i odnawiali tradycyjne nauczanie kalwińskie dotyczące prawa, religii i praw jednostki” (s. 22). Książka nie jest więc pobieżnym przeglądem dorobku wielu osób, lecz pogłębionym studium myśli prawniczej i prawno-religijnej czołowych i reprezentatywnych przedstawicieli kalwinizmu u progu nowoczesności.

oprac. Rajmund Porada (UO)